

Απορίες «πιστού»: Γιατί οι ελιές είναι νηστίσιμες, αλλά όχι και το λάδι; Γιατί ανάβουν κεριά και καντήλια στις εκκλησίες; Τί εξυπηρετεί η νηστεία;

Αν κάνετε την πρώτη ερώτηση σε ανθρώπους της Εκκλησίας, πιθανόν να λάβετε αρκετές και διαφορετικές απαντήσεις. Καμμία όμως που να είναι πειστική και να δικαιολογεί αυτόν τον παραλογισμό. Άλλοι θα μιλήσουν για εγκράτεια στην πολυτέλεια και άλλοι για την ξηροφαγία που επιβάλλει η νηστεία (μια από τις διάφορες μορφές της). Άλλοι είτε θα δηλώσουν άγνοια, είτε θα προσπαθήσουν να «αυτοσχεδιάσουν».

Θα ήταν χρήσιμο όμως εδώ να γνωρίζουμε ποιοι ήταν αυτοί που διαβάθμισαν τις τροφές κι επέβαλλαν τις νηστείες. Δεν ήταν άλλοι από τους «άγιους πατέρες» της Εκκλησίας, οι οποίοι στις διάφορες οικουμενικές συνόδους, έπαιρναν τόσο «σημαντικές» αποφάσεις, που επιδρούσαν άμεσα στο στομάχι των αμόρφωτων πιστών, αλλά ταυτόχρονα λειτουργούσαν κι εις όφελος της Εκκλησίας. Έτσι, για παράδειγμα, διαβάζουμε στον 69ο Αποστολικό Κανόνα της Εκκλησίας: «*Εἴ τις Ἐπίσκοπος, ἢ Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος, ἢ Ὑποδιάκονος, ἢ Ἀναγνώστης, ἢ Ψάλτης, τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν οὐ νηστεύει, ἢ Τετράδα, ἢ Παρασκευὴν, καθαιρείσθω. Ἐκτός εἰμὴ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζοιτο. Ἐάν δέ λαϊκός ᾗ, ἀφοριζέσθω*». Παρομοίως, διαβάζουμε στον 56ο Κανόνα της ΣΤ' Οικουμενικής Συνόδου: «*Ὡσαύτως μεμαθήκαμεν ἔντε τῇ Ἀρμενίων χώρα, καὶ ἐν ἑτέροις τόποις, ἐν τοῖς Σάββασι, καὶ ἐν ταῖς Κυριακαῖς τῆς Ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ὡὰ καὶ τυρὸν ἐσθίειν τινάς. Ἔδοξε τοίνυν καὶ τοῦτο, ὥστε τὴν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, μιᾷ κατακολουθοῦσαν τάξει, τὴν νηστείαν ἐπιτελεῖν, καὶ ἀπέχεσθαι, ὡσπερ θυτοῦ παντοίου, οὔτω δὴ ὡοῦ καὶ τυροῦ, ἃ καρπός εἰσι καὶ γεννήματα, ὧν ἀπεχόμεθα· εἰ δὲ μὴ τοῦτο παραφυλάττοιεν, εἰ μὲν Κληρικοὶ εἶεν, καθαιρείσθωσαν, εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφοριζέσθωσαν*». Υποχρέωναν δηλαδή τον κόσμο να υπακούει στους «θεόπνευστους» κανόνες τους για να μην αφοριστεί. Και ο αφορισμός απ' τους κλειδοκράτορες του Παραδείσου, ήταν σαφώς κάτι βαρύ για τον θρησκόληπτο κι

αμόρφωτο πιστό, που ενδιαφέρονταν για μια θέση σ' αυτόν. Μάλιστα, ένας άλλος «πατέρας» της Εκκλησίας (πιο πρόσφατος), ο Νικόδημος ο Αγιορείτης, υποδεικνύει μέσα από το «Ιερό Πηδάλιον» στους νηστεύοντες: «Οί μέλλοντες μεταλαβεῖν, ἕως πρὸ τοῦ μεσονυκτίου ἔχουν τὴν ἄδειαν νὰ πίνουν νερὸν καὶ μετὰ ταῦτα πρέπει νὰ μὴ βάλουν τίποτε εἰς τὸ στόμα, ἕως οὔ νὰ μεταλάβουν». Το αυθόρμητο ερώτημα που προκύπτει εδώ, είναι: Από ποιον ακριβώς έχουν την άδεια οι «μέλλοντες μεταλαβεῖν»;

Το λάδι, ήταν είδος πολυτελείας στους παλαιούς χριστιανικούς χρόνους (για αρκετούς ίσως, εξακολουθεί να είναι ακόμη και σήμερα). Ο αμαθής πιστός, τυφλωμένος από την θρησκευτική του πίστη, μπορεί να ήταν διατεθειμένος να στερήσει το λιγοστό λάδι από τον εαυτό του και τα παιδιά του, αλλά πολύ πρόθυμος να το προσφέρει στους «ευσεβείς» ιερείς για ν' ανάβουν...καντήλια στους «αγίους» και στους «πατέρες». Είναι χαρακτηριστικό δε, πως αυτοκράτορες του θεοκρατικού Βυζαντίου, όπως ο Βασίλειος ο Μακεδών, φρόντιζαν να εξασφαλίζεται λάδι για τα...3.000 καντήλια της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη. Παρομοίως, η Ευδοκία, σύζυγος του Θεοδοσίου του Μικρού, δώρισε στον ναό της Αναστάσεως των Ιεροσολύμων, 10.000 εκτάρια ελαιώνων με σκοπό να ανάβουν τα...καντήλια του. Την ίδια στιγμή δηλαδή, που οι πλειονότητα των υπηκόων διαβιούσε στα όρια της φτώχειας και της ανέχειας και η πείνα, οδηγούσε πολλούς στο σημείο να πηγαίνουν και να κλέβουν το λάδι απ' τα...καντήλια.

Ίσως αναρωτηθεί κάποιος εδώ: Μα γιατί τα καντήλια θα έπρεπε ν' ανάβουν με το δυσεύρετο και ακριβό ελαιόλαδο;

Η απάντηση βρίσκεται στις «ιερές» γραφές. Οι «πατέρες» της Εκκλησίας, σίγουρα διδάχτηκαν πολλά από έναν εκ των μεγαλύτερων απατεώνων της θρησκείας: Τον Μωυσή.

Ο Μωυσής, εμφανιζόμενος -μαζί με τον αδερφό του Ααρών- ως εντολοδόχος και εκφραστής των «επιθυμιών» του ανύπαρκτου Θεού που επινόησε, μας πληροφορεί πως ο «Ύψιστος» για το καντήλι χρειάζεται «ἔλαιον ἐξ ἐλαιῶν ἄτρυγον καθαρὸν» (Ἐξοδος ΚΖ': 20 και Λευϊτικόν ΚΔ': 2). Αγνό και παρθένο δηλαδή. Όχι υποκατάστατα, τύπου σπορέλαιου ή ηλιέλαιου. Γιατί προφανώς ο «Μεγαλοδύναμος» ήξερε από...καλό λάδι, όπως παρομοίως φυσικά, και οι «πατέρες» της Εκκλησίας.

Τί συμβολίζει όμως το άναμμα των καντηλιών και των κεριών;

Απαντήσεις κι εδώ πολλές. Άλλοι θα πουν ότι συμβολίζει την «σωτηρία» της ψυχής, άλλοι τον σεβασμό προς τον Θεό, άλλοι το «φως» του Ιησού Χριστού κι άλλοι το αίτημα για να «συγχωρεθούν οι αμαρτίες». Βεβαίως η πραγματικότητα είναι λίγο πιο...πεζή. Η συνήθεια αυτή, που αποτελεί παρεμπιπτόντως και μια πηγή εσόδων για την Εκκλησία (ίσως όχι τόσο προσοδοφόρα όπως άλλες οικονομικές της δραστηριότητες, αλλά κάτι είναι κι αυτό), δεν προέκυψε από κάποια συμβολική λατρευτική διαδικασία, αλλά από έναν απλό και πρακτικό λόγο: Για να φωτίζεται ο χώρος κατά τις νυχτερινές λειτουργίες των πρώτων χριστιανικών χρόνων. Αργότερα οι «πατέρες» προσέδωσαν συμβολικό χαρακτήρα στο άναμμα κεριών και καντηλιών που «δανείστηκαν» από λατρευτικές τελετές των αρχαίων Ελλήνων, αλλά και των Ιουδαίων (βλέπε επτάφωτος λυχνία ή Μενορά)

Αλλά παραμένει κι ένα ακόμη ερώτημα: Τί νόημα έχει η νηστεία και ποιον σκοπό εξυπηρετεί;

Ουσιαστική απάντηση δεν υπάρχει, αν και οι περισσότεροι θα πουν πως η νηστεία είναι δείγμα ταπείνωσης, σεβασμού, ή εξιλέωσης προς τον Θεό. Ειδικώς, η ελληνική ορθόδοξη Εκκλησία, θεωρεί την νηστεία ως αποχή από τις ηδονές και ανύψωση προς το θείο, μέσα από την «νέκρωση» της σάρκας. Για να επανέλθουμε και στο πρώτο ερώτημα, ως φαίνεται, το λάδι θεωρείται πιο «ηδονικό» από την ελιά. Κουραφέξαλα δηλαδή.

Για να είμαστε ειλικρινείς εδώ, ο Θεός μπορεί μέσω του Μωυσή να ζητούσε έναν σωρό πράγματα (υποτίθεται ευτελή για έναν θεό), αλλά για νηστεία δεν κάνει κάπου λόγο, αν και ο Ιησούς αφήνει να εννοηθεί πως η νηστεία είναι κάτι που ευχαριστεί τον «Πατήρ» και την ανταμοίβει (*«ὅπως μὴ φανῆς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων ἀλλὰ τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυφαίῳ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυφαίῳ ἀποδώσει σοι»*, Κατά Ματθαίον 6: 18). Ένας εκ των «πατέρων» της Εκκλησίας, ο Μέγας Βασίλειος, μέσω του «Λόγου Α' για την Νηστεία», μας πληροφορεί, πως *«η νηστεία είναι η πρώτη εντολή του Θεού στον Παράδεισο»*, δίνοντας παραπομπή στο Λευϊτικόν. Βεβαίως, στον εν λόγω βιβλίο, όσο κι αν ψάξει κανείς, δεν πρόκειται να βρει ούτε την λέξη «νηστεία», ούτε την λέξη «Παράδεισος», γιατί πολύ απλά δεν υπάρχουν. Αλλά ακόμη κι αν υπήρχαν (ή υπάρχουν και διέφυγαν της αντίληψης), η νηστεία στον Παράδεισο θεωρείται καλοπέραση κι ευτυχής «ζωή»; Ο Μέγας Βασίλειος μάλιστα, ερμηνεύει και οριοθετεί την πρώτη νηστεία στον Παράδεισο (*«Νηστεία ἐν τῷ παραδείσῳ ἐνομοθετήθη»*), όταν ο Θεός απαγόρευσε στον Αδάμ και την Εύα να φάνε τους καρπούς από το δένδρο της Γνώσης. Ο Μέγας Βασίλειος, δεν παραλείπει να μας

πληροφορήσει στον «Λόγο Β' για την Νηστεία» και για τα ευεργετικά της αποτελέσματα: «Ἡ νηστεία προφυλάσσει τὰ νήπια(!!!), σωφρονίζει τὸ νέο, κάνει σεβαστὸ τὸν γέροντα, διότι τὰ γεράματα εἶναι πιὸ σεβαστὰ ὅταν στολίζονται μετὰ τὴ νηστεία». Σε ἄλλη παραπομπή του, ο Μέγας Βασίλειος, μας παραπέμπει στον «προφήτη» Ησαΐα, ο οποίος δεν φαίνεται ὅμως να τον επαληθεύει («τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; λέγει Κύριος· πλήρης εἰμί ὀλοκαυτωμάτων κριῶν, καὶ στέαρ ἄρνων καὶ αἶμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι, οὐδὲ ἂν ἔρχησθε ὀφθῆναι μοι. τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; πατεῖν τὴν αὐλήν μου οὐ προσθήσεσθαι· ἂν φέρητε σεμίδαλιν, μάταιον· θυμίαμα, βδέλυγμά μοι ἐστὶ· τὰς νομηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι· νηστείαν καὶ ἄργίαν καὶ τὰς νομηνίας ὑμῶν καὶ τὰς ἐορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου». Δηλαδή: «Ποια ἀνάγκη ἔχω ἀπὸ τὴν πληθώρα των θυσιῶν σας; λέει ὁ Κύριος· εἶμαι χορτάτος ἀπὸ ὀλοκαυτώματα κριαριῶν, καὶ ἀπὸ τὸ πάχος των σιτευτῶν· καὶ δὲν ἀρέσκομαι σε αἶμα ταύρων ἢ ἀρνιῶν ἢ τράγων. Ὄταν ἐρχεσθε νὰ ἐμφανιστεῖτε μπροστά μου, ποῖος τὸ ζήτησε αὐτὸ ἀπὸ τὰ χέρια σας, νὰ πατάτε τις αὐλές μου; Μὴ φέρνετε πλέον μάταιες προσφορές· τὸ θυμίαμα εἶναι σὲ μένα βδέλυγμα· τις νεομηνίες σας καὶ τὰ Σάββατα, τὸ συγκάλεσμα των συνάξεων, δὲν μπορῶ νὰ υποφέρω, ἀνομία καὶ πανηγυρικὴ σύναξη. Τις νεομηνίες σας, τὴν νηστεία καὶ τις διαταγμένους γιορτές σας μισεῖ ἡ ψυχὴ μου» [Ἡσαΐας 1: 11-14]). Αὐτά, πρὸς ἓνα ελάχιστο δείγμα αὐθαίρετων ἐρμηνειῶν καὶ «σοφίας» των «πατέρων» τῆς Ἐκκλησίας, των οποίων τὰ λεχθέντα θεωροῦνται νόμοι μέχρι καὶ σήμερα.

Πρόκειται προφανῶς γιὰ μιὰ συνήθεια των Ἑβραίων (καὶ ὄχι μόνο αὐτῶν), τὴν ὁποία κληρονόμησαν στὴν συνέχεια οἱ χριστιανοί. Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, γίνεται λόγος γιὰ νηστεία, ὅταν ὁ Μωυσῆς παραλαμβάνει τις Δέκα Ἐντολές ἀπ' τὸν Θεό (Ἐξοδος ΛΔ': 28). Εκεί, ἀναφέρεται πὼς γιὰ σαράντα ἡμέρες δὲν ἔφαγε ψωμί κι οὔτε ἤπια νερό. Ἀπ' τὸ «ιερό» αὐτὸ κείμενο, δὲν δίνεται κάποια ἐξήγηση γιὰ τὸν λόγο πὸν ὀδήγησε τὸν Μωυσῆ σ' αὐτὴ τὴν αὐστηρὴ διατροφικὴ ἐγκράτεια. Στὴν Καινὴ Διαθήκη, βρίσκουμε ἀνάλογες ἀναφορές σὲ νηστεία, ὅταν ὁ Ἰησοῦς πληροφορεῖ τους μαθητές του πὼς «Τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελεθεῖν εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστεία» (Κατὰ Μάρκον 9: 29). Μὴν μπεῖτε στὸν κόπο νὰ ἀναρωτηθεῖτε ποῖο εἶναι τὸ «γένος» στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ Ἰησοῦς. Ἄλλωστε ὁ «πατέρας» του ἔχει ξεκαθαρίσει πρὸ πολλοῦ ποῖος εἶναι ὁ «περιούσιος λαός». Βεβαίως, ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς πὸν δίδασκε τὴν νηστεία, δέχτηκε κριτικὴ γιὰ τὸ ὅτι οἱ ἴδιοι του οἱ μαθητές, σὲ ἀντίθεση με ἄλλους, δὲν...νήστευαν! («Καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων νηστεύοντες. καὶ ἔρχονται καὶ λέγουσιν αὐτῷ· Διατί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων νηστεύουσιν, οἱ δὲ σοὶ

μαθηταὶ οὐ νηστεύουσι;», Κατά Μάρκον 2: 18). Η απάντηση του Ιησού απέναντι σ' αυτήν την δικαιολογημένη απορία, είναι μάλλον αφοπλιστική: «καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι, νηστεύειν; ὅσον χρόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νηστεύειν. ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις», (Κατά Μάρκον 2: 19-20). Δηλαδή: «Κι ο Ιησούς τους απάντησε: Μα είναι δυνατόν οι προσκαλεσμένοι σε γάμο να νηστεύουν ενόσω είναι μαζί τους ο γαμπρός; Για όσον χρόνο έχουν μαζί τους τον γαμπρό, δεν μπορούν να νηστεύουν. Θα έρθουν όμως μέρες, όταν απομακρυνθεί απ' αυτούς ο γαμπρός, οπότε και θα νηστέψουν τις μέρες εκείνες». Από τα «ιερά» Ευαγγέλια μαθαίνουμε πάντως, πως ο ίδιος Ιησούς νήστεψε για σαράντα μέρες και νύχτες για ν' αντισταθεί στον πειρασμό του...Διαβόλου (Κατά Ματθαίον 4: 1-2, Κατά Λουκάν 4: 1-2). Βεβαίως, αν διαβάσει κανείς την αμέσως επόμενη γραμμή, όπου ο Διάβολος προκαλεί τον Ιησού να μετατρέψει μια πέτρα σε ψωμί, για ν' αποδείξει την θεότητά του, κάνει το όλο θέμα ακόμη πιο φαιδρό, ανάξιο σχολιασμού. Με κάποιες μετατροπές όμως, θα μπορούσε κάλλιστα, να είναι ένα παραμύθι για μικρά παιδιά...